

Anerkjennelse

Ivaretagelse

Oppfølging

VETERANPLAN 2022-2025

KRAGERØ KOMMUNE

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	2
1.1. Bakgrunn	2
1.2. Grunnlaget for planen	2
2. VETERANERS LEVEKÅR.....	3
3. AKTUELLE TJENESTER	4
3.1. Kommunale tjenester	4
3.2. Øvrige tilbud	4
3.3. Veterankontakt.....	5
4. FOKUSOMRÅDER.....	5
4.1. Anerkjennelse.....	5
4.2. Ivaretagelse	6
4.3. Oppfølging	8
5. MER INFORMASJON	8
1. VEDLEGG.....	9
1.1. TILTAKSPLAN 2022-2025	9

1. INNLEDNING

1.1. Bakgrunn

Deltakelse i internasjonale operasjoner med norsk personell fra Forsvaret og justissektoren er en viktig del av den norske forsvars- og sikkerhetspolitikken. Siden 1947 har 100 000 nordmenn tjenestegjort i internasjonale operasjoner på vegne av Norge. Dette omfatter 100 operasjoner på fire kontinenter. Siden oppstarten av FN-operasjonen i Libanon i 1978 har mer enn 40 000 bidratt i fredens tjeneste for Norge og det internasjonale samfunnet.

Det er Stortinget som bestemmer hvilke internasjonale operasjoner Norge skal bidra i. De største, norske bidragene siden 1978 har vært i internasjonale operasjoner i Libanon, på Balkan og i Afghanistan. Gjennom deltakelse i slike operasjoner kan Norge være en forkjemper for menneskerettigheter og demokrati i mange land.

Forsvarets veteranertjeneste oppgir at det pr. 2022 var registrert 58 veteraner bosatt i Kragerø kommune. Dette er personer som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner fra 1978 frem til i dag. Tar vi med personer som har tjenestegjort før 1978, anslås det totale antallet å være om lag 90, selv om det hefter stor usikkerhet ved dette tallet.

1.2. Grunnlaget for planen

Behandlingen av krigsseilerne etter krigen er et eksempel på hvordan samfunnet tidligere har unnlatt å anerkjenne og ivareta dem som har gjort en innsats på vegne av nasjonen.

Erkjennelsen om dette førte til St. meld. nr. 34 (2008-2009) «Fra vernepliktig til veteran» som skulle bidra til å skape større forståelse i samfunnet for veteranenes oppdrag, situasjon og behov.

Regjeringens handlingsplan (2011-2013) «I tjeneste for Norge» og Regjeringens oppfølgingsplan (2014) konkretiserte og videreførte dette arbeidet.

Alle veteraner bor i en kommune, og det er kommunene som er den primære tjenesteleverandør, også til denne gruppen. De fleste som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner kommer tilbake med nye erfaringer og en unik kompetanse fra konfliktområder, og forskning viser at de fleste greier seg bra etter tjenesten. Noen vil likevel ha behov for oppfølging etterpå som følge av opplevelser de har hatt under tjenesten.

I Regjeringens oppfølgingsplan oppfordres kommunene til å utarbeide kommunale veteranplaner: *«Det bør legges til rette for bedre samhandling og utvikling av lokale tiltak for oppfølging og ivaretagelse av personell som har vært i internasjonal tjeneste. Kommunene oppfordres til å utarbeide kommunale eller interkommunale veteranplaner».*

I tråd med anbefalingene i Forsvarets veileder «Grunnlag for utvikling av en kommunal veteranplan», fokuserer Kragerø kommunes veteranplan på de 3 hovedområdene: anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging.

Vi håper at planen i seg selv kan oppfattes som et uttrykk for anerkjennelse.

2. VETERANERS LEVEKÅR

Generelt har personell som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner god helse og klarer seg godt i samfunnet. De er ressurssterke og bidrar aktivt på mange samfunnsområder. De siste årene har forebygging av helseproblemer blitt styrket gjennom Forsvarets utvelgelse og forberedelse av personellet og deres familier og bedret oppfølging før, under og etter tjenesten.

Statistisk Sentralbyrå utga i 2013 rapporten Veteraners Levekår. I sammendraget står det bl.a.:
«Totalt konkluderer vi med at veteraner, både fra forsvaret og fra politiet, er en gruppe som har høy grad av deltakelse på arbeidsmarkedet sammenlignet med referansegruppene. Mange av forsvarsveteranene er heltids yrkesaktive, spesielt gjelder det relativt mange kvinner, og yrkesaktiviteten er også svært høy blant kvinnelige politiveteraner. Forsvarsveteraner har dessuten sykefravær omtrent som i referansegruppen, mens korte fravær forekommer noe hyppigere blant politiveteraner når vi sammenligner med referansegruppen. Forsvarsveteraner opplever like mye støtte og tilbakemelding i sitt arbeid som andre, politiveteraner opplever mer. Det er derfor lite som tyder på at tjenesten i betydelig grad bidrar til lavere yrkesaktivitet eller svekker arbeidsforholdene.»

Forsvaret gjennomførte en undersøkelse av psykisk helse hos norsk militært personell som tjenestegjorde i Afghanistan i perioden 2001-2011 (Afghanistan I-undersøkelsen). Her konkluderes det med følgende:

«Det store flertallet av veteranene har god psykisk helse i gjennomsnitt fire år etter avsluttet tjeneste i Afghanistan. En andel av afghanistanveteranene har psykiske helseplager på samme tidspunkt. Nivået av helsesvikt er lavere enn i en tidligere norsk undersøkelse av Libanonveteraner (UNIFIL-undersøkelsen), og også lavere enn hovedtendensen i utenlandske studier av veteraner fra krigene i Afghanistan og Irak.»

I 2020 ble det gjennomført en ny undersøkelse (Afghanistan II-undersøkelsen), som sammenligner resultater fra 2011 og 2020, samt gir et bilde på hvordan det står til med Afghanistan-veteranene i dag. Svarprosenten på denne undersøkelsen var på nesten 70%, og anses derfor som svært representativ.

Oppsummert viser undersøkelsen at nesten 80% av Afghanistan-veteranene rapporterer om høy livskvalitet. Samtidig rapporterer 10% om én eller flere psykiske helseplager på undersøkelsestidspunktet. Flere psykiske helseplager som PTSD, depresjon, angst og søvnproblemer har doblet seg fra 2011 til 2020 og veteraner som slutter å tjenestegjøre i Forsvaret har hele 82% høyere risiko for psykiske helseplager.

Det viser seg videre at psykiske og kroppslige helseplager er tett forbundet og at de kroppslige plagene kan være et uttrykk for høy belastning knyttet til tjeneste i internasjonale operasjoner.

Både Levekårsundersøkelsen (SSB) og Afghanistan-studiene indikerer at helsestatusen for norske veteraner i all hovedsak er god. Til tross for dette hovedinntrykket er det likevel en del som sliter med ettervirkninger etter deltakelse i internasjonale operasjoner og den høye risikoen for psykiske helsevansker som følge av tjenesten, gir grunn til bekymring. Dette er forhold som det er vesentlig å følge opp og aktualiserer betydningen av planer og tiltak som bevisstgjør og ruster tjenesteapparatet for å anerkjenne, ivareta og følge opp veteranene.

3. AKTUELLE TJENESTER

Veteranene er en stor og mangfoldig gruppe, bestående av kvinner og menn, unge og eldre, soldater, folk i sivile grupper og pensjonister. Det handler derfor ikke om å lage særordninger, men å sikre at også veteraner fra internasjonale operasjoner får den anerkjennelsen, ivaretagelse og oppfølging de måtte ha behov for i de kommunale tjenestene.

3.1. Kommunale tjenester

Fastlegen er for de fleste den første en møter i kommunehelsetjenesten og den som henviser til spesialisthelsetjenesten og andre tiltak når det er nødvendig. Forsvarets sanitet har laget brosjyre om veteraner som skal være tilgjengelig på alle fastlegekontor.

AMT (Aktivitets- og mestringsteamet) gir tilbud om **psykososial oppfølging** til personer som strever med psykisk helse- og/eller rusvansker. Teamet kartlegger behov og kan tilby samtaler, veiledning og ulike gruppeaktiviteter. Fastlegen henviser til AMT.

Tjenestekontoret i Helse og omsorg kan gi råd om tjenester og tiltak som kan være aktuelle for enkelte veteraner. Dersom det viser seg at det er behov, tildeler Tjenestekontoret tjenestene og fatter nødvendige vedtak.

Barn og unge kan få støtte, hjelp og informasjon om andre støtte- og hjelpetilbud av helsesykepleier på helsestasjonen, i skolehelsetjenesten og på Helsestasjon for ungdom.

Barnehager og skoler har en viktig oppgave i å vurdere om et barn har det vanskelig. Hvis barnet føler utrygghet eller har andre problemer som følge av at far eller mor er i utenlandstjeneste, skal barnehagepersonell eller lærer kunne fange opp dette, og gjennom samtale og oppfølging bidra til å hjelpe barnet. Det er viktig at familien gir informasjon til lærer og barnehagepersonell slik at problemer kan forebygges.

NAV skal veilede personer på arbeids-, familie- og pensjonsområdet og ta imot krav om ytelser. NAV skal også følge opp personer som trenger ekstra bistand for å komme i arbeid eller aktivitet. Det er opprettet et eget kompetansemiljø for veteransaker ved NAV Elverum, som kan gi råd og veiledning til saksbehandlere på NAV-kontorer.

3.2. Øvrige tilbud

Forsvarets veteranjeneste (FVT) leder og koordinerer gjennomføringen av en rekke tiltak for å styrke anerkjennelse og ivaretagelse av veteraner. For å gjøre dagens tilbud lettere tilgjengelig ønsker veteranjenesten å fungere som «En dør inn». Det betyr at den som kontakter FVT kan få råd og veiledning til å vurdere sin situasjon og til å finne veien videre.

Forsvaret har en rekke tilbud til veteraner og deres familier både før, under og etter tjeneste i internasjonale operasjoner. Forsvaret har et oppfølgingsansvar i ett år etter hjemkomst. Noen tilbud og kontaktpunkter kan benyttes hele livet. Det er laget et **Oppfølgingsreglement** som sier hva som skal og bør gjøres for veteranfamiliene når et familiemedlem reiser ut. Informasjon er noe av det viktigste man kan bidra med til familiene. Underveis oppfordres det til en samling for pårørende for å snakke om de utfordringene man møter. Ved hjemkomst skal familiene inviteres til å delta på medaljeseremoni. Her gis det også informasjon om hvordan oppdraget har forløpt, og hvor man kan ta kontakt i tiden etterpå. Det snakkes også om hvilke utfordringer veteranen kan oppleve i tiden etter hjemkomst.

Veteraner med partner tilbys **PREP-kurs (samlivskurs)** før utreise og i inntil ett år etter hjemkomst.

Militærmedisinsk poliklinikk og **Institutt for militærpsykiatri og stressmestring (IMPS)** i Forsvarets Sanitet tilbyr rådgivning både for veteraner og helsepersonell. I samarbeid med Veteranforbundet

SIOPS, samt Psykologforeningen, Legeforeningen, og ledende forskere og behandlere fra universitetsmiljø og Forsvaret, har Rådet for psykisk helse utviklet et 24-timers meritterende kurs som har godkjenning fra lege - og psykologforeningene.

NVIO (Norges Veteranforbund for Internasjonale Operasjoner) er landets største interesseorganisasjon for personell som har deltatt i internasjonale operasjoner og deres pårørende. NVIO har 59 lokalforeninger over hele Norge med til sammen ca. 7500 medlemmer som består av veteraner fra dagens internasjonale operasjoner og tilbake til Tysklandsbrigaden. Kragerø har egen veterangruppe under NVIO avd. Telemark.

SIOPS er en interesseorganisasjon som jobber for skadde veteraner. I tillegg driver de folkeopplysning og rådgivning til enkeltveteraner. SIOPS har utviklet et behandlernettsverk bestående av fastleger og behandlere med særlig interesse og/eller kompetanse på veteraners psykiske helse, og som ønsker å ta imot veteraner som pasienter.

Økonomisk Overblikk er et gratis lavterskel rådgivningstilbud fra Veteranforbundet SIOPS til veteraner. SIOPS er tilknyttet et advokatnettverk med advokater som har særlig kompetanse og interesse for veteransaker.

Likemannsnettverket POC – Point of contact er også en del av SIOPS, hvor veteraner får hjelp til å finne fram i det offentlige hjelpeapparatet.

RVTS (Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging) tilbyr kompetanseheving til ansatte i de kommunale helsetjenestene.

3.3. Veterankontakt

Forsvaret oppfordrer kommunene til å utpeke en veterankontakt. Veterankontakten har ansvar for å holde oversikt over kommunens tilbud til veteraner og deres familier og har ellers kunnskap om feltet.

Veterankontakten skal bidra til å lette tilgangen for veteraner til kommunen som tjenesteyter og koordinerer kommunens samarbeid med sentrale aktører innenfor feltet, som Forsvarets veterantjeneste, de frivillige organisasjonene og de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS).

I Kragerø ligger veterankontakten under kommunalområde Samfunn hvor rollen ivaretas av konsulent ved kulturkontoret.

4. FOKUSOMRÅDER

4.1. Anerkjennelse

Det kan være ulike oppfatninger om grunnlaget for norsk deltakelse i krig og konflikt. Uavhengig av dette fortjener den enkelte anerkjennelse og respekt for viljen til å risikere liv og helse for landet.

Anerkjennelse betyr mye for alle som har vært ute i risikofylte oppdrag på vegne av Norge, men det har også stor betydning for pårørende og etterlatte.

Seremonier og offentlige markeringer er et viktig og synlig uttrykk for samfunnets

anerkjennelse av både innsatsen og den enkelte veteran. I tillegg har seremoniene en viktig funksjon ved at de bidrar til å ivareta historien og knytte bånd mellom Forsvaret og samfunnet. Lokale markeringer er også av betydning for å favne flest mulig og bidra til å synliggjøre at veteraner også er en del av lokalsamfunnet.

8. mai er Norges frigjørings- og veterandag og er den viktigste dagen for å markere anerkjennelse for veteraner fra andre verdenskrig og samtidig trekke linjene frem til dagens veteraner.

I Kragerø finnes det minnesteiner over falne i 2. verdenskrig i Kragerø, Skåtøy og i Sannidal.

8. mai gjennomføres det markeringer på disse stedene, med kransenedleggelse, taler og eventuelle medaljeutdelinger, der veteranene hedres for sin innsats.

Dagen kan også benyttes til andre arrangementer, som for eksempel lunsj for veteraner, foredrag, konsert eller liknende.

Kragerø kommune oppfordrer skoler og barnehager til å markere **FN-dagen 24. oktober**. Dagen kan benyttes til å fortelle barn og unge om Forsvarets rolle i FNs fredsbevarende operasjoner og anerkjenne de veteraner som har deltatt i FN-oppdrag for Forsvaret. Dette kan være viktig for de barna som har eller har hatt foreldre i internasjonale operasjoner. Veteraner kan gjerne inviteres inn i skolene denne dagen. Veterankontakten kan følge opp og formidle kontakt mellom Oppvekst og aktuelle veteraner i f.m. markeringen.

Forsvarets minnedag ble innført i 2007, etter ønske fra overlevende og pårørende. Denne gjennomføres årlig første søndag i november. Minnedagen er for å minnes alt personell som har mistet livet i Forsvarets tjeneste. Dagen markeres ved Forsvarets avdelinger i Norge og utlandet. Dagen sammenfaller med kirkens markering av Allehelgensdag, hvor alle som har mistet noen i løpet av året inviteres til en minneseremoni. Det legges ikke opp til noen egen markering i kommunal regi i Kragerø utover dette.

4.2. Ivaretakelse

De aller fleste veteraner klarer seg bra etter tjeneste. Likevel er det noen som kan oppleve utfordringer og problemer som følge av tjenesten. Dette kan gi både psykiske og fysiske belastninger som også påvirker veteranenes familier. For å kunne ivareta veteranene og deres familier på best mulig måte, er det nødvendig med **økt kunnskap og kompetanse** på området. For å forebygge mer alvorlige problemer, er det viktig å avdekke og følge opp tidlig. Forsvaret har derfor en rekke tiltak det er nødvendig at kommunehelsetjenesten kjenner til og har oversikt over, som informasjon om veteraner og internasjonale operasjoner, informasjon om ressurser kommunen kan støtte seg på og informasjon om kursing av helsepersonell om veteranrelaterte problemstillinger. Videre har alle fastleger fått tilsendt boken «Håndbok i militærpsykiatri». Ansatte i Helse og omsorg og i Oppvekst som kommer i kontakt med veteraner og deres pårørende kan få økt kompetanse gjennom et undervisningsopplegg på KS-Læring.

På dette kurset får de lære mer om veteraner fra internasjonale operasjoner i utlandet, hvilke utfordringer og ressurser de har og hvordan man best mulig kan bistå dem ved tilbakevending til et

sivilt liv. Programmet er utarbeidet av Horten kommune, Forsvarets Veterantjeneste og RVTS Øst.
[E-Læring om veteraner](#)

For barn og ungdom vil fravær av foreldre over lengre tid være utfordrende, og foreldrenes opphold i krigssoner kan forsterke barnas reaksjoner. Det er derfor viktig at personell i barnehager og skoler har kompetanse på feltet slik at de kan møte barna med den hjelpen de trenger. Forsvarets veteranavdeling (FVA) har tilpasset materiell knyttet til dette.

Kragerø kommune har opprettet en **informasjonsside** på kommunens hjemmeside som viser hvor veteraner og deres familier kan henvende seg for å få nødvendig hjelp. Informasjonssiden skal være kjent for kommunens helsetjeneste og andre berørte instanser.

Veterankontakten bør delta på kurs og opplæring i regi av Forsvarets veterantjeneste. Det er en kompleks og utfordrende oppgave å ha en samlet oversikt over hvilke tjenestetilbud som fins. Veterankontakten vil være en inngangsportale til kommunens tilbud for veteranene, være en ressurs for kommunens ansatte og lette samarbeidet mellom kommuner og frivillige organisasjoner.

4.3. Oppfølging

Deltakelse i internasjonale operasjoner innebærer ofte tjeneste i krevende og farlige situasjoner og for noen kan tjenesten gi både fysiske og psykiske skader og dessverre også tap av liv.

Forsvaret er pålagt oppfølgingsplikt for veteraner i ett år fra de er tilbake fra internasjonal tjeneste.

Alle veteraner kan likevel når som helst kontakte forsvarrets Åpne Dør-tjeneste for spørsmål og informasjon om rettigheter, hjelp og tilbud.

Forsvarets tilbud skal være et supplement til kommunehelsetjenestens hjelpeapparat.

Kragerø kommune er ansvarlig for at personer som oppholder seg i kommunen skal tilbys nødvendig helse- og omsorgstjenester. Det er viktig at fastleger og andre kommunale tjenester vet at årsaken til fysiske og psykiske helseplager

kan være belastninger som har sammenheng med internasjonale operasjoner, også når dette ligger langt tilbake i tid.

Det er de primære helse- og sosialtjenestene som kontaktes ved behov for helsehjelp. Veteraner med behov for helsemessig oppfølging tar derfor kontakt med sin fastlege. Fastlegen kan henvise til spesialisthelsetjenesten i alvorlige tilfeller, og til kommunen når det er mindre alvorlige plager.

Veteranen kan også selv ta direkte kontakt med Tjenestekontoret for Helse og omsorgstjenester.

Kontaktinformasjon finnes på kommunenes hjemmeside eller fås ved henvendelse til kommunens Servicesenter.

RVTS har utviklet stressmestrings-appen SMART. Dette er et selvhjelpsverktøy som gir kunnskap om hva som skjer med mennesker i stressende perioder. SMART gir nyttige tips, råd og øvelser som kan øke den enkeltes robusthet mot stress, både før, under og etter store påkjenninger.

<https://smart.rvts.no/>

Barn av veteraner kan også få hjelp dersom de strever med helseutfordringer. Barnet selv eller omsorgspersoner kan ta kontakt med helsesykepleier på skolen eller direkte med helsestasjonen, hvis det gjelder førskolebarn. Ungdom har tilgang til helsesykepleier på Helsestasjon for ungdom.

5. MER INFORMASJON

[Veteraner - Forsvaret](#)

<https://rvtssor.no/aktuelt/125/familiefokus-pa-veteranarbeidet>

<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/norske-veteraner-har-gode-levekaar>

<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/publikasjoner/afghanistan-undersokelsen-2020>

1. VEDLEGG

1.1. TILTAKSPLAN 2022-2025

Tema	Hoved-ansvar	Bidrag
Anerkjennelse		
8.mai- arrangement <i>Kragerø kommune er hovedarrangør og bidrar i tilretteleggingen, i samarbeid med Forsvarsforeningen. Medaljeutdeling skjer i kommunens regi i samarbeid med veteranforeningen. Arrangementet skjer på tradisjonelt vis i tråd med interne rutiner ved kulturkontoret.</i>	Kragerø kommune v/ Kultur	Forsvarsforeningen
Samling med foredrag i Rådhuset <i>Markering av FN-dagen med presentasjon av veteranplanen, foredrag, servering, m.v. Invitasjon til veteraner med pårørende</i>	Kragerø kommune	Kultur
Markering av FN-dagen i Oppvekst <i>Markeres i skole og barnehage på litt ulikt vis. Skolene oppfordres til å kontakte lokale veteraner til markeringene.</i>	Rektorene Barnehageledere	Oppvekst stab
Veteranarbeidet forankres i kommunens planarbeid. <i>Veteranplanen revideres hvert 4. år. Tiltakene legges som vedlegg til planen og revideres årlig. Veterankontakten innkaller til årlig evaluering/revisjon av tiltak</i>	Veteran-kontakt	
Ivaretagelse		
Informasjon på kommunens hjemmeside <i>Veteranplanen legges ut på hjemmesiden sammen med relevant kontaktinformasjon og informasjon om aktuelle markeringer/arrangementer</i>	Kommunikasjonsrådgiver	Veteran-kontakten
Månedlig veterantreff <i>Invitere ulike fagområder for å presentere tilbudet</i>	Veteranforeningen	Kultur
Kompetanseheving – kurs for ansatte RVTS	Virksomhetsledere: Spesialiserte helsetjenester Tjenestekontoret Helsestasjon Oppvekst Stab	
Det etableres et faglig samarbeid med NAVs (nasjonale) kompetansekantor for veteransaker og NAV Kragerø der målet er kompetanseheving	NAV-leder	
E-læring om veteraner https://www.kslaring.no/local/course_page/home_page.php?id=26915∓start=0	Virksomhetsledere (som over)	
Oppfølging		
Ivaretas av aktuell virksomhet etter behov		